

Alþingi
Erindi nr. P 132/937
komudagur 21.2.2006

talsmaður neytenda

Alþingi - nefndasvið
B.t. ritara menntamálanefndar
Alþingi
150 Reykjavík

Embætti talsmanns neytenda
Forbrugertalsmanden
The Consumer Spokesman

tn@tn.is www.tn.is

Höfðaborg
Borgartúni 21, 2. hæð
IS-105 Reykjavík
Sími 510 1100, fax 510 1101

Reykjavík, 17.02.2006
Tilv. 2005/0037 - 2.0
GT

Efni: Umsögn talsmanns neytenda um 401. mál, frumvarp til laga um Ríkisútvarpið hf, heildarlög (132. löggjafarþing)

Inngangur

Vísað er til bréfs yðar, dags. 2. febrúar sl., um ofangreint þingmál.

Vil ég í upphafi fagna því að komið er fram frumvarp sem væntanlega leysir þá óvissu sem Ríkisútvarpið hefur verið í undanfarið. Vil ég fara nokkrum orðum um frumvarpið út frá hagsmunum og réttindum neytenda.

Rekstrarform og arðsemiskrafa

Ég tel að í greinargerð með frumvarpinu (bls. 10-11) sé ekki sýnt fram á að hagsmunum og réttindum neytenda – notenda þjónustu Ríkisútvarpsins – sé betur borgið með því að Ríkisútvarpinu sé breytt í hlutafélag í eigu ríkisins. Líf ég þá annars vegar til þess að af því virðist leiða að lög á borð við upplýsingalög nr. 50/1996 með síðari breytingum og stjórnarsýslulög nr. 37/1993 með síðari breytingum – sem taka til „stjórnarsýslu ríkis og sveitarfélaga“ – gildi ekki um Ríkisútvarpið; er það að mínu mati ekki til þess fallið að bæta stöðu notenda útvarpsþjónustu í almannabágu. Hins vegar tel ég að hlutafélagsformið sé ætlað fyrir rekstur með arðsemismarkmið – en ég tel óljóst hvort arðsemi eigi samkvæmt frumvarpinu að vera tilgangur Ríkisútvarpsins framvegis. Verði sýnt fram á nauðsyn formbreytingar tel ég að hagsmunum notenda útvarpsþjónustu í almannabágu sé betur borgið með því að Ríkisútvarpið sé sjálfseignarstofnun eins og nefnt er sem valkostur á sama stað í greinargerð með frumvarpinu. Um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur gilda lög nr. 33/1999; þar eru ítarleg og skýr ákvæði um stjórnun og fjárhagslegan aðskilnað (sjá t.a.m. 29. gr. þeirra laga) sem samrýmast vel þeim sjónarmiðum sem nefnd eru í greinargerðinni (bls. 11 og 12) til stuðnings vali á rekstrarformi Ríkisútvarpsins. Sjálfseignarstofnun er að mínu mati hentugt form fyrir rekstur sem hefur almannabjónustu sem megintilgang. Sjálfseignarstofnun hefur arðsemi ekki sem rekstrartilgang heldur rennur hugsanlegur arður af

talsmaður neytenda

- stendur vörð um hagsmuni og réttindi neytenda
- stuðlar að aukinni neytendavernd
- gefur út rökstuddar álitserðir
- gerir tillögur um úrbætur
- kynnir reglur um neytendamál
- leiðbeinir um meðferð ágreiningsmála
- bregst við brotum gegn réttindum og hagsmunum neytenda
- er óháður fyrirmælum frá öðrum

starfseminni aftur inn í reksturinn til þess að sinna markmiðinu með honum og þar með til notenda þjónustunnar. Þá er sjálfseignarstofnun með takmarkaða ábyrgð enda er hún ekki tengd neinum eigendum þar eð stofnendur skilja sig frá rekstri sjálfseignarstofnunar þegar hún er sett á fót.

Vikið er að því í athugasemdum með 4. gr. frumvarpsins (bls. 20) að sú krafa sé í vaxandi mæli gerð til fyrirtækja sem reka útvarp í almannabágu að þau „skili jafnvel hagnaði.“ Einnig er í inngangi almennra athugasemda í greinargerð með frumvarpinu (bls. 7) fjallað um þann skilning Eftirlitsstofnunar EFTA (ESA) að taka þurfi tillit (3. tl.) til „sanngjarnrar framlegðar“ af rekstri og (4. tl.) til „sanngjarnrar arðsemiskröfu.“ Á hinn bóginn má skilja uppsetningu 3.-5. gr. frumvarpsins og ummæli í greinargerð (bls. 8) á þá lund að „starfsemi sem sé viðskiptalegs eðlis“ sé frávik frá almannabjónustuhlutverki Ríkisútvarpsins.

Ég tel að neytendur hafi hagsmuni af því að hugsanlegur viðskiptalegur arðsemistilgangur með Ríkisútvarpinu verði í meðförum Alþingis skýrður betur og afmarkaður frá almannabjónustuhlutverkinu – m.a. vegna valkvæðs ákvæðis í 13. tl. 2. mgr. 3. gr. frumvarpsins um að útvarpsþjónusta í almannabágu feli m.a. í sér „[a]ð taka saman, gefa út og dreifa hvers konar efni, án endurgjalds eða gegn endurgjaldi, [...]“ (Undirstrikun hér.) Sama gildir um 14. tl. sömu málsgreinar þar sem m.a. er rætt um „sölu“ efnis. Tel ég að ljóst þurfi að vera hvort og þá hvaða kostnaður eigi að vera grundvöllur slíks endurgjalds eða hvort arðsemi eða framlegð á einnig að koma til.

Nefskattur í stað afnotagjalds

Ég hef talið afnotagjald eins og verið hefur við lýði vel til þess fallið að notendur greiði fyrir þjónustu Ríkisútvarpsins og ekki sé æskilegt í sjálfu sér að rjúfa tengsl þjónustu og gjalds. Með vísan til röksemda í 4. kafla almennra athugasemda í greinargerð með frumvarpinu (bls. 14) geri ég þó ekki athugasemdir við þessa breytingu á tekjustofni Ríkisútvarpsins enda virðist nefskattur í betra samræmi við 77. gr. stjórnarskrárinnar en núverandi fyrirkomulag. Ég legg hins vegar áherslu á að tryggt verði betur að með þessu sé ekki rýrður hagar neytenda og einkum tekjulægri fjölskyldna og fjölskyldna með ungt fólk á skólaaldri.

Neytendaráð

Ekki er vikið að því í frumvarpinu hvernig notendum Ríkisútvarpsins er fært að koma sjónarmiðum sínum á framfæri varðandi útvarpsþjónustu í almannabágu. Ég tel í þessu sambandi æskilegt að komið verði á fót lýðræðislega skipuðu ráði notenda útvarpsþjónustu í almannabágu – neytendaráði – einkum ef ofangreind formbreyting til hlutafélags verður samþykkt eins og frumvarpið gerir ráð fyrir enda er sú breyting, sem sagt, ekki til þess fallin að bæta stöðu notenda; má þá auka gegnsæi, aðhald og áhrif notenda með þessu móti í

staðinn. Hugsanlega má koma slíku ráði á fyrir fleiri ljósvakamiðla með því að setja ákvæði um það í almenn útvarpslög. Tel ég neytendaráð til þess fallið að veita ljósvakamiðlum stuðning og aðhald.

Enn fremur mætti ímynda sér að slíkt neytendaráð skipaði einn fulltrúa í stjórn Ríkisútvarpsins og jafnvel stjórnir ljósvakamiðla almennt.

Auglýsingar og fræðsla til neytenda og borgara um almannajónustu

Ég geri ekki athugasemd við þau áform að Ríkisútvarpið verði áfram á auglýsingamarkaði og vísa í því efni til röksemda í 4. kafla almennra athugasemda í greinargerð með frumvarpinu (bls. 13-14). Hins vegar legg ég til að til mótvægis við auglýsingar af viðskiptalegum toga bætist svohljóðandi ákvæði við 3. tl. 2. mgr. 3. gr. sem annar málsliður á milli þeirra tveggja málsliða sem fyrir eru (eða sem síðari málsliður 4. tl. sömu málsgreinar):

„Þá skal Ríkisútvarpið í samstarfi við ríkisstofnanir og aðra aðila sem sinna almannajónustu framleiða og dreifa efni í sjónvarpi og hljóðvarpi, svo og með öðrum miðlum, til fyrirbyggjandi fræðslu fyrir neytendur og borgara landsins.“

Hugmyndin er að í þessu felist skylda fyrir Ríkisútvarpið og um leið ríkisstofnanir sem búa yfir mikilli þekkingu á málefnum sem varða neytendur og borgara landsins til þess að koma henni betur á framfæri en gert er með því að nýta nútíma miðla. Sama gildir um aðra aðila sem sinna almannajónustu og geta óskað eftir því að koma þekkingu sinni á framfæri við almenning. Meginhugmyndin er að framleiddur verði fjöldi stuttra myndskreyttra sjónvarpskyninga sem höfðað geti til bæði barna, ungs fólks og fullorðinna um hin aðskiljanlegustu efni. Þannig verði almannafé nýtt betur án þess að mikill kostnaðarauki ætti af þessu að leiða. Þó þarf væntanlega að gera ráð fyrir einhverjum aukakostnaði við hugmyndavinnu, samhæfingu, stjórnun og framleiðslu – bæði hjá Ríkisútvarpinu og ríkisstofnunum og öðrum sem njóta opinbers stuðnings til almannajónustu. Tel ég að um gæti verið að ræða hentugt efni til uppfyllingar og fjölbreytni í dagskrá – auk sjálfsagðs fræðslu- og uppeldisgildis. Sjónvarp er miðill sem mikið er nýttur af markaðsaðilum og tel ég nauðsynlegt að með almannafé sé stutt við virka fræðslu fyrir neytendur, notendur, skattborgara, skjólstæðinga stofnana ríkisins og allan almenning í landinu – í almannabágu. Um nánari reifun er vísað til hjálagðra bréfa undirritaðs til útvarpsstjóra, dags. 1. september sl. og 1. nóvember sl., en í kjölfar þeirra fundaði ég með útvarpsstjóra um hugmyndina. Eins og fram kemur í fyrra bréfinu er hugmyndin að danskri fyrirmynd og er þar við áratuga góða reynslu að styðjast. Hafa margir fulltrúar ríkisstofnana o.fl. aðilar sem embætti talsmanns neytenda hafði samráð við á liðnu hausti tekið hugmyndinni vel eins og fram kemur í síðarnefnda bréfinu.

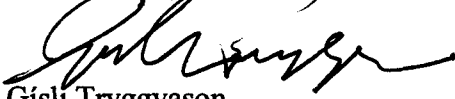
Tel ég að í þessari tillögu felist einn meginkjarni og grundvallar tilgangur með útvarpsþjónustu í almannabágu sem er til þess fallin að bæta hag neytenda og alls almennings í landinu, nýta betur almannafé og auka hróður ríkisstofnana og annarra sem sinna almannabjónustu. Er tillagan einnig í samræmi við þann skilning ESA sem reifuð er í greinargerð (bls. 7) að opinber þjónusta sem ríkisstyrktir aðilar láti í té skuli vera „vel skilgreind skylda“. Þá tel ég þessa tillögu vel til þess fallna að uppfylla kröfu sem fjallað er um í greinargerð (bls. 11) og gerð sé til ríkisútvarpsstöðva að þær tryggi að skoðanir og sjónarmið í þýðingarmiklum þjóðfélagsmálum er almenning varða komist á framfæri og að dagskrárþjónusta í almannabágu feli m.a. í sér upplýsingu.

Er ég vitaskuld sem endranær reiðubúinn til þess að reifa þessa hugmynd sérstaklega fyrir menntamálanefnd, verði þess óskað.

Börn og auglýsingar

Loks vil ég upplýsa að talsmaður neytenda vinnur að því ásamt umboðsmanni barna o.fl. að kanna leiðir til þess að setja frekari mörk við markaðssókn sem beinist að börnum. Upphafsskrefið er stigið með því að halda ásamt samtökunum Heimili og skóli málþingið Börn og auglýsingar um það efni hinn 1. mars nk., sbr. hjálagða auglýsingu.

Virðingarfyllst,
talsmaður neytenda,

Gísli Tryggvason.

AFFRIT

talsmaður neytenda

Ríkisútvarpið-
B.t. útvarpsstjóra, Páls Magnússonar
Efstaleiti 1
150 Reykjavík

Embætti talsmanns neytenda
Forbrugertalsmanden
The Consumer Spokesman

tn@tn.is www.tn.is

Höfðaborg
Borgartúni 21, 2. hæð
IS-105 Reykjavík
Sími 510 1100, fax 510 1101

Reykjavík, 01.09.2005
GT

Um leið og ég býð nýjan útvarpsstjóra, Pál Magnússon, velkominn til starfa vil ég vinsamlegast fara fram á viðræður við Ríkisútvarpið um hugsanlegt samstarf við talsmann neytenda.

Embætti talsmanns neytenda var sett á fót hinn 1. júlí sl. með lögum nr. 62/2005 um Neytendastofu og talsmann neytenda. Þó að hlutverk talsmanns neytenda sé enn nokkuð ómótað ber honum í meginatriðum að sinna þrennu; í fyrsta lagi á hann að *standa vörð* um hagsmuni og réttindi neytenda og bregðast við ef hann telur brotið gegn þeim; í öðru lagi gerir talsmaður neytenda *tillögur* um úrbætur í átt að aukinni neytendavernd, sbr. nánar á hjálgöðu fylgiblaði með helstu lagaákvæðum um talsmann neytenda.

Í þriðja lagi felst hlutverk talsmanns neytenda m.a. í því að *kynna* löggjöf og aðrar réttarreglur er varða neytendamál auk þess að leiðbeina um færar leiðir varðandi meðferð ágreiningsmála milli neytenda og seljenda. Slíku kynningarhlutverki verður hvað best sinnt með því að ná með almennum og greiðum hætti til almennings - neytenda í landinu - og því æskilegt að ná samstarfi við aðra um þennan mikilvæga þátt í borgaralegu samfélagi nútímans. Tel ég að slík kynning falli vel að lögbundnu hlutverki Ríkisútvarpsins, svo og að hugmyndum nýs útvarpsstjóra um afmörkun á því. Gæti slík kynning auk þess verið hentugt og spennandi efni til mótvægis við aðra þjóðfélagsstrauma. T.a.m. mætti ímynda sér stutt myndskreytt kynningarinnslög - sem annað hvort væru regluleg eða sett inn eftir aðstæðum milli annarra dagskrárliða; hef ég þar í huga öðrum þræði innslög í danska ríkissjónvarpinu fyrir mörgum árum sem báru yfirskriftina "Oplysninger for borgerne om samfundet", skammstafað "OBS!" Er mér keppikefli að slík kynning nái vel til yngri aldurshópa og hef því m.a. beint sjónum að miðlum sem börn og unglíngar nota. Þætti mér vænt um að ræða frekar á fundi um möguleika á samstarfi talsmanns neytenda og Ríkisútvarpsins og hugmyndir þess í því efni.

Virðingarfyllst,
talsmaður neytenda,

Gísli Tryggvason.

talsmaður neytenda

- stendur vörð um hagsmuni og réttindi neytenda
- stuðlar að aukinni neytendavernd
- gefur út rökstuddar álitserðir
- gerir tillögur um úrbætur
- kynnir reglur um neytendamál
- leiðbeinir um meðferð ágreining
- bregst við brotum gegn réttindi og hagsmunum neytenda
- er óháður fyrirætlum frá öðrum

AARRIT

talsmaður neytenda

Ríkisútvarpið
Efstaleiti 1
150 Reykjavík

Erbætti talsmanns neytenda
Forbrugertalsmanden
The Consumer Spokesman

tn@tn.is www.tn.is

Höfðaborg
Borgartúni 21, 2. hæð
IS-105 Reykjavík
Sími 510 1100, fax 510 1101

Reykjavík, 01.11.2005

Tilv. 2005/0025

GT

B.t. Páls Magnússonar útvarpsstjóra,

Efni: Árétting erindis um fund varðandi kynningarþátt fyrir neytendur

Um leið og ég leyfi mér að áréttu bréflengt erindi mitt frá 1. september sl. varðandi fund með útvarpsstjóra um kynningarþátt fyrir neytendur, sbr. skilaboð í októbermánuði, leyfi ég mér að upplýsa eftirfarandi. Síðan erindið var sent hef ég boðið nærri 40 stjórnarsýsluaðilum, samtökum o.fl. sem koma að neytendamálum með einum eða öðrum hætti upp á samráð um áherslur embættis talsmanns neytenda - sem kynntar verða opinberlega í næstu viku. Hef ég fengið jákvæð viðbrögð við ýmsum kynningarverkefnum sem ég hef rætt við á þriðja tug aðila - en þar á meðal er sú hugmynd um stuttar myndskreyttar kynningar á neytendamálum sem ég reifaði í bréfi mínu til yðar, dags. 1. september sl., sem hjálagt er í afriti.

Óska ég vinsamlegast enn eftir fundi með yður um erindið.

Virðingarfyllst,
talsmaður neytenda,

Gísli Tryggvason

Beinn sími 510 11 21 og GSM 897 33 14.

talsmaður neytenda

- stendur vörð um hagsmuni og réttindi neytenda
- stuðlar að aukinni neytendavernd
- gefur út rökstuddar álitserðir
- gerir tillögur um úrbætur
- kynnir reglur um neytendamál
- leiðbeinir um meðferð ágreiningsmála
- bregst við brotum gegn réttindum og hagsmunum neytenda
- er óháður fyrirmælum frá öðrum

OG AUGLÝSINGAR

– er vilji til að setja frekari mörk við markaðssókn sem beinist að börnum?

MAÐLING HEIMILIS OG SKÓLA, TALSMANNS

NEYTENDA OG UMBOÐSMANNS BARNA

12. október 2014, 10.00 – 17.00, Austurbæjarskóla

Ágætt hjólaferið er ókeypis.

DAGSKRÁ:

- 12:30 Afhending gagna
13:00 Setning
13:05 Ávarp viðskiptaráðherra
Valgerður Sverrisdóttir
- Staðan**
- 13:15 Gildandi efnisreglur hérlendis og erlendis
Ingibjörg Rafnar, umboðsmaður barna
- 13:25 Gildandi formreglur og úrræði í lögum og væntingar um breytingar
Gísli Tryggvason, talsmaður neytenda
- 13:35 Auglýsingar og börn. Hvenær er of langt gengið?
Anna Birna Halldórsdóttir, sviðsstjóri markaðssviðs Neytendastofu
- Fræðin**
- 13:45 Bernskan og mennskan
Jón Á. Kalmannson heimspekingur
- 14:00 Auglýsingalæsi barna
Dr. Baldur Kristjánsson, dósent í sálarfræði við KHÍ
- 14:20 Neysluhvetjandi auglýsingar
Anna Elísabet Ólafsdóttir, forstjóri Lýðheilsustöðvar
- 14:35 Kaffihlé
- Neytendurnir**
- 14:55 Eiga auglýsendur að bjóða börnum upp í dans?
María Kristín Gylfadóttir, formaður Heimilis og skóla

- 15:10 Auglýsingar og markaðsmennska í framhaldsskólum – hagsmunir hverra?
Brynhildur Pétursdóttir frá Neytendasamtökunum

- 15:25 Viðhorf unglings
Unnsteinn Stefánsson, nemandi í 10. bekk Austurbæjarskóla

Markaðurinn

- 15:35 Hafa auglýsingar áhrif á börn og unglinga?
Páll Líndal, formaður Samtaka auglýsenda

- 15:50 Varnarleysi barnsins sem neytanda
Halla Helgadóttir, grafískur hönnuður hjá Fiton, auglýsingastofu

- 16:05 Ábyrgð ljósvakamiðla og annarra fjölmiðla – straumar og stefnur
Páll Þórhallsson, lögfræðingur í forsætisráðuneyti og fulltrúi í fjölmiðlanefnd

Hvað svo?

- 16:15 Panelumræður
Stjórnandi Sigmundur Ernir Rúnarsson, fréttastjóri NFS

- 16:45 Málþingslit
Gísli Tryggvason, talsmaður neytenda

Frekari upplýsingar og skráning á
www.gestamottakan.is og í síma 551 1730

Ráðstefnan er öllum opin og aðgangur ókeypis.